

Konrád Miklós

A disszimiláns asszimiláns! Disszimilációs tendenciák neológ zsidóság körében.

A zsidók hosszú 19. századi történetével foglalkozó kutatók a magyar társadalomba integrálódni kívánó, magukat magyarnak valló szekularizált zsidók „asszimilációját” eszme- és társadalomtörténeti szempontból egyaránt töretlen folyamatként szokták ábrázolni. Ami az eszmetörténetet illeti, vagyis a magyarrá válásról folytatott zsidó diskurzust, úgy e tétel a reformkor és az első világháború kitörése közötti időszak figyelmes vizsgálata fényében egyértelműen cáfolatra szorul.

Az ország zsidó lakosainak 1867 végén törvénybe foglalt egyenjogúsítását megelőző két évtized során a jövőjüket a magyar nemzet tagjaként elképzelt zsidók – többnyire önjelölt – szószólói két ízben is megtorpantak. Az elkeseredés, amely az 1848-as forradalom, majd az 1861-es országgyűlés idején a magyar politikai elitnek a zsidók iránti magatartása, vagyis az emancipáció elodázása láttán hatalmába kerítette ezt az értelmiségi réteget, a magyar nemzettel való érzelmi azonosulás elvi megkérdőjelezésére, konkrétan pedig az ország elhagyásának a szorgalmazására sarkallta.

A dualizmus korában az emancipált – ekképpen mintegy hivatalosan a haza fiaiként elismert – zsidóság „neológ” táborának a szószólói efféle érzelmeiknek nem adtak, immár nem adhattak hangot. Az 1880-as évektől azonban, elvéve ugyan, mégis vissza-visszatérően és az idő haladtával mind gyakrabban, kifejezést adtak annak a disszimilációs törekvésnek, amelynek kiváltója nem az integráció eljövételébe fektetett hit megrendülése volt, hanem a vélekedés, miszerint a modern zsidók túl messze mentek az asszimiláció útján. E megállapításból fakadt a vágy, hogy a folyamatot megakasztva vissza-zsidósítsák azon ifjabb nemzedékeket, amelynek Schön Dávid pesti hittanoktató már 1885-ben elítélte az „egyoldalú”, vagyis bizonyos tekintetben káros „nemzeti fejlődését”.

Molnár Dávid

A szombatosok „identitásának” változásai a magyarországi zsidók emancipációjának és a modern kori hatalmi struktúrák változásának tükrében

A szombatosok (más nevükön: zsidózók, zsidósok, judaizánsok, judaizálók, szabbatáriusok stb.) eredetileg a Szentháromság-tagadók legradikálisabb szárnyát alkották. Teológiai rendszerük kidolgozója (Matthias Vehe-Glirius), aki egyébként pfalzi (!) születésű volt, úgy vélekedett, hogy mivel Jézus nem tudott olyan típusú változásokat hozni, mint amilyeneket a próféták írásaiban megjósoltak a Messiásról, az ószövetségi parancsok érvényességén sem szabad változtatni semmit. Borzasztóan izgalmas, hogy ez az irányzat úgy kezdett kialakulni és elterjedni a 16. századi Erdélyben, hogy ezen a területen tulajdonképp nem éltek még zsidók. Zsidók és zsidózók közvetlen érintkezésére csak és kizárólag az adott lehetőséget, hogy a 17. század első harmadától Péchi Simonnak személyes kapcsolatai voltak néhány zsidóval. Péchi nélkül tehát aligha közeledtek volna olyan „gyorsan” a zsidóság felé a szombatoság képviselői. A kereszténységtől való eltávolodás jelentős szerepet játszott abban is, hogy a szombatosok története már a kezdetektől üldöztetések történeteként írható le, s így van ez a 20. századig. Ezért aztán kivételesnek tekinthető az az időszak, amely a zsidók egyenjogúsítását követi. Ekkor ugyanis a szombatosok elkezdtek áttérni a zsidó hitre, ami a második világháborúban szinte a csoport teljes megsemmisülését okozta. Az áttérés ambivalens érzéseket keltett a zsidókban, pedig a

szombatosok kezdettől fogva úgy csodálták őket, mint Isten választott népét. Általában azokról a zsidókról esik szó legfőképp, akik tartózkodtak a szombatosokkal szemben, tudunk azonban olyanokról is, akik úgy vélekedtek, hogy a judaizánsok egy vérből valók velük. Előadásomban azt vizsgálom, hogy történetük során a szombatosok hogy viszonyultak a zsidókhoz és a zsidók hozzájuk, hogy milyen lojalitásminták és konfliktusok vitték el a judaizánsokat a zsidó vallás felvételének gondolatáig, hogy milyen politikai és jogi helyzet tette lehetővé, hogy ténylegesen át is térjenek, és hogy milyen hatalmi felállásban jelentette mindez a közösség végét.

Molnár Judit

A Magyar Zsidók Központi Tanácsa „struccpolitikája” 1944-ben

A német megszállás másnapján, 1944. március 20-án az Eichmann-kommandó tisztjei, Hermann Krumej és Dieter Wisliceny kiadták az utasítást a Pesti Izraelita Hitközség (PIH) székházában (Síp u. 12.), hogy meg kell alakítani a Magyar Zsidók Központi Tanácsát. Mivel a hitközség vezetői a magyar hatóságoktól – érdeklődésükre, hogy mit tegyenek – azt a választ kapták, hogy „Amit a németek kívánnak, teljesíteni kell”, megalakították Stern Samu, a PIH elnöke vezetésével a nyolc tagú Zsidó Tanácsot.

Nem csak a történészek, hanem Sternék maguk is feltették maguknak a kérdést a második világháború után: Vajon helyesen cselekedtek-e amikor vállalták a Zsidó Tanács megalakítását, majd az országos hálózat megszervezését, továbbá a német és magyar hatóságok utasításainak végrehajtását? Munkácsi Ernő szerint – aki a PIH majd a Zsidó Tanács titkára volt – „a zsidóság vezetősége ... struccpolitikát folytatott, ... abban a meg nem alapozott optimizmusban ringatta magát, hogy mi leszünk a kivétel, a talpalatnyi sziget az európai zsidóság pusztulásának tengerében”.

Előadásomban azt vizsgálom – elsősorban a zsidó vezetők korabeli iratait valamint háború utáni emlékeit felhasználva – hogy a Zsidó Tanács tagjai hogyan látták szerepüket a magyar holokausztban.

Oláh János

Néhány XIX-XX. századi neológ zsidó hittankönyv útmutatásaiból, valamint a Rabbiképző Intézet „ünnepélyeiről” és Löw Immánuel prédikációiról

Néhány, a magyarországi zsidó fiatalság által használt hittankönyv alapján vázoló fel a XIX. század végén, a XX. század elején a neológ zsidóság ifjúnak „sugallt”, lojalitásimázst, és azt a fejlődési vonalat, valamint változásokat és állandóságokat, amelyek észrevehetőek e tananyagokban. Az elemezni kívánt, időrendben első hittankönyvet, Halász Nátán jegyzi. E könyvben szentírási és misnai idézetek segítségével példálódzik, és tanácsol az ifjaknak követendő utat. Krausz Sámuel is szentírási és talmudi idézetek segítségével mutat irányt, és kitér a „hazaszeretet” eszméjére. Bernstein Béla az ötödik parancsolat értelmezésével ad tanácsokat kora ifjúságának a cionizmus konkrét említése nélkül, de implicite mégis szót ejt róla. Havas Manó – könyvének végén – sommásan írja azt, amely a többi hittankönyvnek is lényegi mondanója: „Vallási kötelességünk szeretni a hazát, azt az országot, melyben élünk, melynek törvényei oltalmaznak bennünket.”